

Sažetak

Treba li zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj, definirati pojam organiziranog kriminaliteta ?

1. Uvod

Teško je dati točnu definiciju ovog kriminološkog fenomena, jer se njegovo konačno postojanje može dokazati tek kada se neki kriminalistički slučaj u potpunosti istraži i pravomoćnom sudskom presudom potvrdi, što su rijetki slučajevi. Tako je na početku kriminalističke obrade, odnosno kaznenog postupka, teško i rizično postavljati čvrstu dijagnozu o postojanju ili nepostojanju organiziranog kriminala u konkretnom slučaju, što ima svoje refleksije na korištenje (ili ne korištenje) posebnih, prikrivenih metoda istrage kojima se pak jače ograničavaju zajamčena ljudska prava i slobode građana.

Da bi pojasnili pojmovno određenje organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, trebamo konzultirati pravne i ine izvore, koji reguliraju ovaj problem, a dijele se na međunarodne i domaće. Međunarodni izvori su uglavnom konvencije, sporazumi i dogovori (bilateralni ili multilateralni). Kada govorimo kaznenopravnom određenju organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, onda se prije svega moramo osvrnuti na Kazneni zakon Republike Hrvatske, Pročišćeni tekst (NN 111/03, u daljnjem tekstu KZ), Zakon o kaznenom postupku i Zakon o izmjenama i dopunama zakona o kaznenom postupku (NN 110/97, NN 27/98, NN 58/99, NN 112/99 i NN 598/02, 143/02, u daljnjem tekstu ZKP) i Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (NN 88/01, NN 12/02 i NN 33/05, u daljnjem tekstu ZUSKOK).

Kako u Republici Hrvatskoj također nema definicije organiziranog kriminaliteta, treba pogledati materijalno i procesno zakonsko određenje, koje govori o organiziranom kriminalitetu i njegovom suzbijanju. Također treba reći da ključnu ulogu u određivanju pojma organiziranog kriminaliteta u Hrvatskoj ima međunarodno zakonodavstvo koje uvelike utječe na formiranje domaćeg zakonodavstva.

2. Međunarodno zakonodavstvo

Kada govorimo o međunarodnom zakonodavstvu, onda se prije svega trebamo osvrnuti na konvencije Ujedinjenih naroda i Preporuka Vijeća Europe, no ne smiju se zanemariti niti drugi međunarodni propisi koji reguliraju ovo područje, kao što su razne evropske konvencije, kaznenopravni sporazumi, bilateralni i drugi sporazumi.

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala potpisana 2000. godine, sredinom prosinca u Palermu, predstavlja temeljne osnove u promicanju suradnje radi učinkovitijeg sprečavanja i suzbijanja transnacionalnog organiziranog kriminaliteta u svijetu. Konvencija definira neke pojmove organiziranog kriminaliteta, zločinačke organizacije, skupine, težak zločin, transnacionalni zločin itd. Odnosi se na kaznena djela u svezi sa: korupcijom, organiziranim i aktivnim sudjelovanjem u organiziranim zločinačkim skupinama, teškim zločinima počinjenih od organiziranih zločinačkih skupina, ako je taj zločin

transnacionalne prirode, pranjem prljavog novca i druge imovinske koristi stečene počinjenjem kaznenog djela, sprečavanja dokazivanja odnosno opstrukcijom pravde. Države potpisnice konvencije potiču se da svojim unutarnjim zakonodavstvom: propisuju primjerene i razmjerne sankcije prema počiniteljima konvencijskih kaznenih djela, osmisle: djelotvornu prevenciju kaznenih djela organiziranog kriminaliteta, odgovarajuće mjere poticanja na svjedočenje svjedoka pokajnika, osiguraju strože uvjete za ranije i uvjetno puštanje na slobodu osuđenika za konvencijska kaznena djela, omoguće djelotvornije oduzimanje ilegalno stečene imovine, razmotre mogućnost prebacivanja tereta dokazivanja podrijetla imovine na sumnjivu osobu, omoguće: najveću moguću suradnju tijela progona, na svom području rad međunarodnih istražnih tijela, primjenu posebnih prikrivenih izvidnih mjera, uspostavu primjerenog sustava zaštite svjedoka i žrtava, kaznenu odgovornost pravnih osoba.

Preporuke Vijeća Europe koje obrađuju ovu tematiku, su višestruko donošene. Svakako je jedna od značajnijih Deklaracija i Akcijski plan drugog sastanka na vrhu Vijeća Europe o jačanju stabilnosti u državama članica tog vijeća, donesenog 10.-11. 1997. god. u Strazburu, a od sredstava za borbu protiv organiziranog kriminaliteta koje navodi, za istaknuti je: potrebu mobilizacije punog potencijala država članica za izradu primjerenog zakonodavstva, kao i policije, carine i sudstva, istraživanja fenomena organiziranog kriminaliteta i uspostavu učinkovite kriminalističko-obavještajne službe, usvajanje i ratifikaciju svih pravnih instrumenata relevantnih za uspješnu borbu protiv organiziranog kriminaliteta, prevladavanje uočenih poteškoća u suradnji kriminalističkih i drugih službi kaznenog progona, kako na nacionalnoj, tako i na izvan nacionalnoj razini, stalna provedba odredbi već zaključenih konvencija i drugih vrsta sporazuma, koji se odnose na sprečavanje pranja novca, maksimalno povećati ulogu Europolu na svim područjima borbe protiv organiziranog kriminaliteta.

I druge Preporuke VE o: sudjelovanje javnosti u politici suzbijanja kriminala, prevenciji kriminala, kriminalnoj politici u vrijeme promjena, dvadeset glavnih načela u borbi protiv korupcije, zaštiti svjedoka i žrtava kaznenog djela od zastrašivanja i prava obrane, značajno utječu na domaće zakonodavstvo.

Treba još spomenuti: Evropsku konvenciju o izručenju, Kaznenopravni sporazum o suzbijanju korupcije, Evropsku konvenciju o transferu osuđenih osoba, Odluka Odbora ministara VE o osnivanju GRECO-a, Građansko pravna konvencija protiv korupcije i dr.

Osim navedenih međunarodnopravnih dokumenata, za Hrvatsku su značajni sporazumi i deklaracije kojima je pristupila, kao što je: Tršćanska deklaracija o borbi protiv organiziranog kriminala, Povelja o organizaciji i djelovanju Inicijative za suradnju u jugoistočnoj Europi (S.E.C.I.), za suzbijanje transnacionalnog kriminala, Pakt o stabilnosti država jugoistočne Europe, brojni bilateralni i multilateralni ugovori o suzbijanju međunarodnog kriminala.

3. Domaće zakonodavstvo

Materijalno zakonodavstvo propisuje neko ponašanje kao protupravno i nezakonito. Ukoliko želimo bilo koje ponašanje odrediti kao nepropisno i kažnjivo moramo ga propisati u materijalnom zakonodavstvu.

Kazneni zakon u svom 333. članku govori o organiziranju grupe ili tri i više ljudi poradi činjenja kaznenih djela, što dakle upućuje na zabranu organiziranog činjenja kaznenih djela, kao posebno opasnog načina počinjenja kaznenih djela za društvenu zajednicu. Počinitelj ovog kaznenog djela može biti svaka osoba. Inkriminirano je stvaranje zločinačkih kolektiva, grupe i zločinačke organizacije, odnosno sudjelovanje

u njima. Treba razlikovati stvaranje grupe, povezivanje u zajedničko djelovanje i sudjelovanje u skupini. Radnja kaznenog djela sastoji se u organiziranju grupe ljudi ili povezivanju u zajedničkom djelovanju tri ili više osoba, kojima je cilj počinjenje težeg kaznenog djela, za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina zatvora ili teža. Drugi oblik ovog kaznenog djela je stvaranje zločinačke organizacije, upravljanje njome ili sudjelovanje u njoj. Tu nije bitna težina kaznenog djela, zbog kojeg se osniva zločinačka organizacija, za opstojnost djela. Pripadnik grupe ili zločinačke organizacije je osoba koja nije organizator, ali koja je usvojila organizacijske elemente zločinačkog kolektiva i prihvatila cilj i način djelovanja.¹ Iako se u Kaznenom zakonu eksplicite ne govori o organiziranom kriminaliteu jasno je da je u 333. članku upravo o tome riječ, jer osnov organiziranog kriminala je svakako njegova organiziranost, odnosno udruživanje radi zajedničkog počinjenja kaznenih djela, koja je kao što vidimo u gornjem opisu Kaznenog zakona, opisana kao posebna inkriminacija, te se kao takovo rješenje, može cijeniti dostatnim.

U svom 89.članku, Kazneni Zakon određuje što je to više osoba, skupina, grupa ljudi i zločinačka organizacija, kao poseban inkriminirajući, zajednički način činjenja kaznenih djela. Odmah na početku trebamo razlikovati više osoba i skupinu od grupe i zločinačke organizacije. Iz definicije je vidljivo da u pojmu više osoba i skupine nema udruženja, odnosno organizacije koja je uspostavljena za privremeno ili trajno činjenje kaznenih djela. Naravno da i više osoba može biti i skupina i grupa osoba koja čine kaznena djela, no ukoliko nemaju obilježja udruženja, odnosno zločinačkog udruženja ne potpadaju pod ovaj zakonski opis, pa se jasno vidi namjera zakonodavca da razgraniči više osoba koje počinje kaznena djela, od više osoba koja počinje kaznena djela udružena u organizaciju. Iako je i skupno činjenje kaznenih djela, odnosno u sklopu više osoba društveno opasnije od pojedinačnog počinjenja kaznenih djela, znatno opasnije je svakako činjenje u sklopu udruženja za počinjenje kaznenih djela. Ovdje ćemo se ipak uglavnom bazirati na počinjenju kaznenih djela od strane udruženja, grupe ljudi ili zločinačkog udruženja. Zločinačka organizacija je najrazvijeniji oblik zločinačkog udruženja, a zbog opasnosti koje izaziva predviđa se u kaznenim zakonima i sve češće u posebnim kaznenim zakonodavstvima, kao što su primjerice zakoni o organiziranom kriminalitetu i slično. Da bi netko bio pripadnik grupe treba kazneno dijelom počiniti s još najmanje dvije osobe, s kojim treba biti trajno ili povremeno povezan radi činjenja kaznenih djela i treba imati udio u počinjenju kaznenih djela, dakle trebaju biti ispunjeni svi elementi grupe. Za postojanje grupe najbitniji element je privremena ili trajna povezanost radi činjenja kaznenih djela. Dakle ključna je povezanost više osoba, što onda i podrazumijeva osnovni stupanj organiziranosti, odnosno podjelu rada i dogovor, naravno isključivo oko zajedničkog izvršenja kaznenih djela i postizanja kriminalnog cilja. Za svaki drugi oblik zajedničkog počinjenja kaznenih djela, primjerice od strane bande ili u zavjeri, treba razmatrati kroz zakonski oblik grupe, odnosno njezina tri osnovna elementa jer se banda ili zvjera ne spominje niti u jednom opisu posebnog ili općeg djela. Grupa ili familija (misli se na počinitelje kaznenih djela) bila bi manje složeno udruženje i mogla bi biti osnovni oblik zločinačkog udruženja. U grupi ne postoji sankcionirajući sustav, ali stega postoji, a zna se i tko je hijerarhijski kome odgovoran. Udruženje bi značilo skupinu ili više ljudi koji su udruženi u nekom cilju i imaju određeni vid organizacijskog oblika, strukture. Udruženja općenito mogu biti više ili manje složena, razgranata ili proširena po području djelovanja ili obimu i vrsti djelatnosti. Ako smo rekli da je grupa osnova zločinačke organizacije, odnosno njen jednostavniji dio,

¹ Pavišić, B., Veić, P. Komentar Kaznenog zakona. Zagreb: MUP, 1998

onda za zločinačku organizaciju možemo reći da je složeno udruženje, odnosno organizacija višeg stupnja. Za razliku od grupe za zločinačku organizaciju potrebna je hijerarhijska struktura. Bitno je i određeno vremensko razdoblje (kod grupe je to trajno ili povremeno) u kojem se čine kaznena djela. Ako je zločinačka organizacija, udruženje višeg stupnja, onda je jasno zašto je iz opisa izostavljen element osobnog udjela u počinjenju kaznenog djela za svakog člana jer će na tom hijerarhijskom stupnju određena osoba rijetko i biti u prilici imati udio u činjenju kaznenog djela, osim u organizacijskom i poticateljskom smislu. Cilj je ostvarivanje imovinske koristi ili ostvarivanje i zadržavanje nadzora nad pojedinom gospodarskom ili drugom djelatnošću, a izostaje uvijek koji je bio u ranijem opisu zločinačke organizacije, a to su metode sile kojima se obično koristi. Tako da je sada dovoljno za zločinačku organizaciju da se najmanje tri osobe dogovore da će u određenom razdoblju činiti kaznena djela s ciljem ostvarivanja imovinske koristi ili ostvarivanja i zadržavanja nadzora nad pojedinom gospodarskom ili drugom djelatnošću. Naravno tu se navodi još i hijerarhijski ustroj, što je kod tri osobe sporno jer teško da kod tri osobno može biti veći stupanj hijerarhije od grupe, odnosno jedan šef i dva izvršitelji, a obično su svi su izvršitelji uz slušanje jednog od njih. Ovakva definicija otvara veću, pojednostavljenu mogućnost tijelima progona, proglašavanje nekog dogovorenog imovinskog, odnosno gospodarskog činenja kaznenog djela, zločinačkom organizacijom. No, što je zapravo srž zločinačke organizacije, da li je to dogovor i mirno ne nasilno činenje kaznenih djela, primjerice gospodarskog kriminaliteta ili su to metode kojima se obično zločinačke organizacije služe, prije svega silom i prijetnjom, te korupcijom. Mislim da je ipak trebalo razgraničiti udruženje koje čini kaznena djela nenasilnim putem, od udruženja koja to čine nasilnim metodama, što je ono što zapravo čini organiziran kriminal tako opasnim za društvenu zajednicu. Možda se to moglo riješiti dvostupnošću zločinačke organizacije s povećanim sankcioniranjem onog stupnja zločinačke organizacije koja se služi nasiljem. Novo uvođenje težine ipak ide u smjeru ograničavanja bavljenja bagatelnim kaznenim djelima počinjenih od strukturirane tri ili više osoba. Upitno je dali je zločinačka organizacija temelj pojma organiziranog kriminaliteta, tim više što pojam nije definiran. Čestim promjenama u ovim zakonskim opisima ne pridonosi se suzbijanju organiziranog kriminala u kontinuitetu. Treba reći da Kazneni zakon u trinaest članaka predviđa mogućnost počinjenja kaznenog djela od strane zločinačke organizacije, naravno s povećanom sankcijom.

Da rezimiramo, Kaznenim zakonom iz 1997. godine određen je pojam organizirane grupe i zločinačke organizacije, a također je na nov način inkriminirano zločinačko udruživanje. Izmjenom Kaznenog zakona (NN-71/06) mijenjan je članak 89. st. 22. koji sadrži definiciju organizirane grupe na način da se sada može na jednostavniji i lakši način dokazati postojanje i pripadnost takovoj grupi, također je mijenjan stavak 23. istog članka kojim je određen pojam zločinačke organizacije. Izmijenjenim člankom 89. stavak 23. pojam zločinačke organizacije usuglašen je s definicijom danom u Konvenciji Ujedinjenih Naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, što je posebno važno u suzbijanju transgraničnog organiziranog kriminaliteta jer olakšava vođenje zajedničkih izvida s policijom i drugim tijelima u susjednim državama. U članku 333. Kaznenog zakona inkriminirano je udruživanje radi činenja kaznenih djela, dakle pripadnost grupi ili zločinačkoj organizaciji koje su stvorene radi zločinačkog djelovanja. Izmjenama Kaznenog zakona Republike Hrvatske (NN 105/04). u ovom članku je sukladno članku 2. i 5. Konvencije UN-a o transnacionalnom organiziranom kriminalitetu, redefiniran pojam zločinačke organizacije, čime se olakšava dokazivanje pripadnosti takvim

organizacijama i stvaraju uvjeti za učinkovitije djelovanje na njihovu razotkrivanju i suzbijanju. Navedene izmjene omogućuju Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta da u svakom slučaju bude mjerodavan za progon organizatora i pripadnika zločinačke organizacije, ali mu uz to daju šire mogućnosti korištenja kao svjedoka osoba koje su pripadnici takvih organizacija i spremne su surađivati, tzv. "krunskog svjedoka" ili, kako je uobičajeno reći, „pokajnika“. Zbog teškoća u dokazivanju postojanja zločinačke organizacije, taj je institut potreban i iskustva pokazuju da se upravo korištenjem kao svjedoka bivših pripadnika zločinačkih skupina najlakše dokazuje njihovu aktivnost².

Iako je materijalno zakonodavstvo od temeljne važnosti, zbog načela zakonitosti, važne su norme i provedba normi procesnog prava, koje omogućuju otkrivanje kaznenih djela, na ZKP-u i drugim zakonima zasnovane norme koje omogućuju oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim dijelom, zaštitu svjedoka, sprečavanje pranje novca i međunarodnu suradnju.

Zakon o kaznenom postupku isto tako ne govori o organiziranom kriminalitetu, ali upravo radi provedbe normi za suzbijanje organiziranog kriminaliteta, ima posebnu glavu „4. Posebni izvidi kaznenih djela privremenim ograničenjem ustavnih prava i sloboda“, a koja omogućuje tijelima progona pojačano zadiranje u prava i slobode čovjeka, ali samo u slučaju najtežih kaznenih djela, a među kojima su i kaznena djela iz opusa organiziranog kriminaliteta. Uvjet za određivanje ovih mjera, je nemogućnost da se izvidi kaznenih djela provedu na drugi način ili vezanost s nerazmjernim teškoćama. Ovo ograničenje jasno stoji između potrebe uspješnosti i nepotrebnog zadiranja u ljudska prava. Posebne mjere određuje istražni sudac. Omogućeno je niz mjera posebnih izvida, kao osnovnih metoda za otkrivanje i suzbijanje organiziranog kriminaliteta. Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine, te Zakonom o izmjenama i dopunama ZKP-a iz svibnja 2002. godine sadrži više odredbi o procesnim institutima i instrumentima koji omogućavaju lakše otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela organiziranog kriminala te povećavaju učinkovitost postupanja kaznenog pravosuđa eliminiranjem onih odredbi koje su uzrokovale zastoj ili poteškoće u redovitom tijeku kaznenog postupka.

Dakle, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN-58/02) proširen je katalog posebnih izvidnih mjera kojima se privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode iz članka 180. Zakona o kaznenom postupku. Bez ovih mjera učinkovito otkrivanje kaznenih djela organiziranog kriminala ne bi bilo moguće ili bi bilo znatno otežano. Uz navedeno od velike važnosti za procesuiranje kaznenih djela organiziranog kriminaliteta su i odredbe o zaštiti svjedoka u kaznenom postupku. Na te se odredbe nadovezuju odredbe Zakona o zaštiti svjedoka (NN 163/03.) koji uređuje zaštitu ugroženih svjedoka izvan samog kaznenog postupka, ali u svezi s njim. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN-115/06) omogućeno je provođenje posebnih izvidnih mjera za sva kaznena djela iz nadležnosti Ureda za sprečavanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, a također je uređeno ispitivanje svjedoka putem video linka, čime se dodatno povećane mogućnosti zaštite ugroženih svjedoka³.

U Zakonu o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta također se ne navodi što je to organizirani kriminalitet, ali iz nadležnosti Ureda za pojedina kaznena djela vidi se intencija staviti u nadležnost Ureda, kaznena djela u kojima se očituje organiziranost kod počinjenja kaznenih djela, naravno uključujući i

² Prijedlog Nacionalnog programa za borbu protiv organiziranog kriminaliteta

³ Prijedlog Nacionalnog programa za borbu protiv organiziranog kriminaliteta

korupciju, koja uvijek nemora biti u službi samog organiziranog kriminaliteta. Treba napomenuti da je posljednjim izmjenama ovog zakona od 25. veljače 2005. god., došlo do znatnog proširenja fundusa kaznenih djela iz nadležnosti Ureda, jer je praksa pokazala da se kroz organizirani kriminal, neminovno provlače i druga kaznena djela koja nemaju, po svom zaštitnom objektu, prefiks organiziranog kriminaliteta. Pobrojana su kaznena djela u kojima se Kaznenim zakonom predviđa mogućnost počinjenja kaznenog djela od strane zločinačke organizacije. Taj popis proširen je i na druga specifična kaznena djela koja se čine u sklopu organiziranog kriminala. Donošenjem Zakona o Uredu za sprečavanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (NN 88/01, 12/02), s jedne strane, stvoreni su uvjeti za osnivanje posebnog državnog odvjetništva koje je mjerodavno za prevenciju, progon i suzbijanje kaznenih djela organiziranog kriminala te koruptivnih kaznenih djela koja se smatraju pratećom pojavom organiziranog kriminala. S druge strane uvedeni su u kazneni postupak za tu vrstu djela instrumenti koji su usmjereni prema jačanju sposobnosti tog Ureda za borbu protiv organiziranog kriminaliteta (tzv. krunski svjedok, te dodatna posebna izvidna mjera – pružanje simuliranih poslovnih usluga ili sklapanje simuliranih pravnih poslova). Izmjenama i dopunama Zakona o USKOK-u (NN-33/05) promijenjene su odredbe u svezi s djelokrugom i mjerodavnošću Ureda i mjerodavnošću sudova tako da su sada u njihovoj nadležnosti sva kaznena djela organiziranog kriminaliteta, a također su u bitnom reorganizirani Odjel za istraživanje i dokumentaciju, te Odjel za sprječavanje pojava korupcije i za odnose s javnošću. Formiran je novi Odjel za međunarodnu suradnju i zajedničke istrage). Posebno su značajne nove ovlasti koje je dobio USKOK u svezi unapređenja suradnje s policijom, te ovlasti Ureda u predistražnom postupku, kojima može učinkovitije pribaviti podatke od drugih državnih tijela, banaka i drugih institucija. Njima se usuglašava nacionalno zakonodavstvo s međunarodnim standardima u procesu pridruživanja Europskoj uniji.

Zaštita svjedoka provodi se kroz tri načina i to: temeljnu zaštitu svjedoka, koja je regulirana kroz Zakon o policiji, procesnu zaštitu, koja je regulirana kroz ZKP-e i program zaštite svjedoka, koji je reguliran kroz Zakon o zaštiti svjedoka. Osnovni smisao zaštite svjedoka je dobiti slobodan iskaz. Kroz navedena tri propisa u potpunosti je omogućena zaštita svjedoka radi slobodnog i neovisno svjedočenja, što je dobar temelj u borbi protiv organiziranog kriminaliteta.

Zakon o sprečavanju pranja novca⁴, kojim se propisuju mjere i radnje u bankarskom, novčarskom i drugom poslovanju koje se poduzimaju radi otkrivanja i sprječavanja pranja novca i sprječavanja financiranja terorizma, obveznici provedbe mjera i radnji koji su dužni postupati prema Zakonu, djelovanje i postupci Ureda za sprječavanje pranja novca u otkrivanju sumnjivih transakcija kojima se prikriva pravi izvor novca i imovine ili prava za koje postoji sumnja da su pribavljena na nezakonit način u zemlji ili inozemstvu (pranje novca), te uređuju i druga pitanja od značaja za razvoj preventivnog sustava u sprječavanju pranja novca.

Zakon o kaznenoj odgovornosti pravnih osoba, donesen u rujnu 2003. godine, a u primjeni je od ožujka 2004. godine, koji predstavlja novinu u hrvatskom pravnom sustavu. Zakon omogućava korporativnu kaznenu odgovornost i sankcionira nezakonita ponašanja kojima pravne osobe stječu protupravnu imovinsku dobit za sebe ili drugoga ili u slučaju da je povrijeđena neka dužnost pravne osobe. Time se, sukladno konvencijskom pravu, na zakonodavnoj i provedbenoj razini unapređuje

⁴ Zakon o sprečavanju pranja novca s izmjenama i dopunama

suprotstavljanje financijskom, gospodarskom kriminalu i korupciji, a na taj način i svim oblicima organiziranog kriminala.

Zakon o sprječavanju sukoba interesa u obnašanju javnih dužnosti, Hrvatski sabor usvojio je 25. rujna 2003. godine, (NN-163/03., 94/04., 48/05 i 141/06). Nakon zadnjih značajnih izmjena koje su donesene tijekom 2006. godine taj Zakon komplementaran je drugim kaznenim propisima i trebao bi rješavati sukobe interesa koji proizlaze iz situacija kad javni dužnosnici imaju privatne interese koji utječu ili bi mogli utjecati na nepristranost u obnašanju javnih dužnosti. U određenom smislu on predstavlja etički kodeks, ipak taj je Zakon, bez obzira na niz manjkavosti, dio je i cjelokupnih antikorupcijskih napora na zakonodavnoj razini.

Kroz navedene propise materijalnog i procesnog zakonodavstva, kao što je vidljivo, provlače se bitne ovlasti koje omogućuju učinkovitu borbu protiv organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, kao što su: oduzimanje koristi, svjedočenje svjedoka pokajnika, zaštita svjedoka, sprečavanje pranja novca, financijske istrage i posebni izvidi. Iako nema definicije organiziranog kriminaliteta, možemo smatrati da su granice organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj dostatno omeđene postojećim zakonskim određenjima.

4. Kriminalistička i autorska definiranja

Jedan od pokušaja pojmovnog određivanja organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, bila je radna definicija sa Savjetovanja kriminalističke policije, predstavnika svih redarstvenih službi, predstavnika ostalih tijela izvršne vlasti, kriminologa i pravnih teoretičara, naših sveučilišta, sredinom 1997.god.. Radna definicija glasi:

„Organizirani kriminal obuhvaća sustavno planirana, pripremana i podjelom uloga počinjena kaznena djela koja čine sudionici udruženi u zločinačku organizaciju trajnim djelovanjem, uz uporabu zastrašivanja, nasilja i korupcije, bez obzira na državne granice, sa svrhom stjecanja financijske dobiti ili društvene moći.“

Derenčinović⁵ navodi da bi postojanje univerzalne definicije pojma organiziranog kriminala možda zadovoljila akademske potrebe za jedinstvenom definicijom, ali ne praktične i pragmatične potrebe kaznenog progona koji se ograničavaju na određenju i inkriminiranju udruživanja za počinjenje određenih kaznenih djela, uglavnom po kriteriju više zapriječenih kazni. Spomenuto je da se različiti pojmovni oblici tzv. tradicionalnog kriminaliteta u odnosu na organizirani kriminaliteta pojavljuju kao tzv. sekundarni kriminalitet, kao primjerice ubojstvo počinjeno od strane organiziranih kriminalnih skupina uvijek predstavlja delikt nasilja obilježen specifičnim okolnostima koje upućuju na povećanu opasnost djela i osobito počinitelja. Mislim da je tu ključ problema definiranja pojma organiziranog kriminaliteta. Isto kazneno djelo može počiniti uglavnom i pojedinac i organiziran skupina. Kako je to kazneno pravno teško raspoznati preferira se deskriptivni, tzv. funkcionalni pristup.

Sačić⁶ kao dugogodišnji kriminalistički praktičar, ali i pravni teoretičar, smatra da je definicija organiziranog kriminaliteta potrebna ne samo za rješavanje operativnih pitanja, već i za optimalno djelovanje državne vlasti u provođenju represivnih mjera prema nositeljima organiziranog kriminaliteta, razgraničenje obveza i nadležnosti državnih tijela u suzbijanju organiziranog kriminaliteta, preciziranje granica

⁵ Derenčinović, D. Mit (o) korupciji. Zagreb: Nocci, 2001

⁶ Sačić, Ž.: Organizirani kriminal – metode suzbijanja, 2001.

zahvaćanja državne vlasti u temeljna prava i slobode građana, jednostavnijeg policijskog prepoznavanja različitih oblika kriminalnog djelovanja nositelja organiziranog kriminaliteta, jasnu komunikaciju redarstvenih službi i ostalih tijela izvršne vlasti i tijela kaznenog progona, posebno statističko praćenje stanja, kretanja i strukture ove vrste kriminaliteta, donošenje utemeljenih prosudbi o stanju, razvoju i opsegu organiziranog kriminaliteta, ispunjavanje obveze međunarodne razmjene informacija i saznanja o stanju organiziranog kriminala.

Wyngaert⁷ smatra da se organizirani kriminal vjerojatno ne može svesti na neko sasvim precizno kriminalno ponašanje, već je to sklop potpuno različitih kaznenih dijela kako onih tipičnih za organizirani kriminal tako i onih običnih kaznenih dijela (npr. ubojstva, tjelesne povrede, razbojništva i dr.) koja su zbog konteksta u kojem se pojavljuju shvaćena kao organizirana, iza čijeg počinjenja stoji zločinačka organizacija.

5. Zaključak i preporuka

Pojam organiziranog kriminaliteta je kod nas, a isto tako i na međunarodnoj razini još uvijek, u većini zemalja, samo na operativnom nivou, zapravo označava skup kriminalnih aktivnosti zločinačkih udruženja ili drukčijih pojava kaznenih dijela počinjenih od zločinačke organizacije, kao minimalna zajednička osnova pojmovnog određenja organiziranog kriminaliteta. Ne bi se složio s mišljenjima onih koji smatraju da nije potrebno izdvajati organizirani kriminalitet kao posebnu legislativu jer da bi smo mogli sankcionirati nešto tako složeno, pogubno po društvenu zajednicu, opasno po pojedinca i neuhvatljivo za tijela progona, osnovno je svesti to u pravne okvire. To je svakako prvotno pravni problem, zatim svakako i kriminalistički jer pravno se treba odrediti okvir organiziranog kriminaliteta, dali kroz njegovu definiciju ili kroz kaznena djela, a kriminalistički uspostaviti metode za njegovo suzbijanje koje opet treba procesno zakonodavno urediti, te formirati indikatore za njegovim prepoznavanjem, obzirom na njegovu izuzetnu prirodu prikrivenosti djelovanja.

Iako se u mnogim državama smatra prvim korakom za učinkovitim suzbijanjem organiziranog kriminaliteta, postavljanje njegove definicije, još uvijek nema univerzalne definicije, a istovremeno mnogi autori smatraju da je najbolje napustiti ideju o jedinstvenoj definiciji organiziranog kriminaliteta u korist nabiranja njegovih glavnih temeljnih obilježja. Zbog različitih nacionalnih zakonskih rješenja, zamke preuskog ili preširokog definiranja, daju laku mogućnost zadiranja u osnovna ljudska prava i slobode čovjeka, poteškoća oko međusobne suradnje različitih nacionalnih tijela i na međunarodnoj razini, možda je najbolje organizirani kriminalitet ostaviti nedefiniran. No, upravo da ne dolazi do miješanja klasičnog i organiziranog kriminaliteta, odnosno poradi pravovremenog prepoznavanje pojačane opasnosti koju sa sobom nosi organizirani kriminal, spoznaje kada tijela nadležna za suzbijanje organiziranog kriminaliteta mogu početi djelovati i s kojim posebnim ovlastima, a koja obično iziskuju dublje zadiranje u ljudska prava, potrebno je obilježiti granice organiziranog kriminaliteta. To ne mora biti nužno definicija pojma organiziranog kriminaliteta. Nije najbolje rješenje niti obilježavanje organiziranog kriminaliteta kroz katalog kaznenih dijela jer se većina tih kaznenih dijela može izvršiti pojedinačno i u skupini, što često na početku izvida nije posve jasno. Organizirani kriminalitet je vrlo komplicirana tvorevina koju obzirom na to nije onda moguće niti jednostavno

⁷ Van den Wyngaert, C. The Criminal Justice System facing the Challenge of Organized Crime, savjetovanje AIDP-a, Wien, 1997.

objasniti. Stoga predlažem da se organizirani kriminalitet definira uz pomoć kombinacije općih i posebnih obilježja, odnosno indikatora organiziranog kriminaliteta i počinjenih kaznenih djela koja upućuju na postojanje veze s organiziranim kriminalitetom. Tako bi smo izbjegli zakonske okvire koji mogu sputavati tijela progona ili nepotrebno zadiranje u ljudska prava i slobode čovjeka. Ovome razmišljanju je najbliži njemački model definiranja organiziranog kriminaliteta. Treba reći da je iz osnova prava ljudi, vrlo bitno da se na početku izvida zna da li se radi o organiziranom kriminalitetu, kako bi se znalo koje se zakonske posebne mjere mogu primijeniti. Neke države uopće ne prate pojedinačno izvršenje kaznenih djela koja upućuju na povezanost s organizirani kriminalitetom u svrhu praćenja i procjene, već samo skupine koje se bave organiziranim kriminalom, bez obzira koja kaznena djela oni čine. Zaista je činjenica da kriminalne skupine rijetko čine samo pojedinu vrstu kaznenih djela usko se specijalizirajući samo za njih, već čine sva kaznena djela u korelaciji, između što veće zarade i što manjeg rizika i uloženog truda. Isto tako, čim je u pitanju skupina, vjerojatnost je veća da se kaznena djela čine organizirano.

Prednosti postojanja definiranog pojma ili posebnog propisa o organiziranom kriminalitetu, između ostalog, je mogućnost davanja tijelima progona većih ovlasti za suzbijanje ovog najopasnijeg oblika kriminaliteta, koje uobičajeno ne doživljava veće kritike javnosti zbog pojačanog zadiranje u ljudska prava jer postoji široko razumijevanje da se ovaj sofisticirani oblik kriminaliteta ne može suzbijati samo klasičnim istražnim metodama.

Možemo reći da u Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, pojam organiziranog kriminaliteta nije određen, ali da su granice, kroz postojeće zakonske odredbe djelomično definirane. Ipak, za teoriju i praksu, bilo bi puno kvalitetnije točno definiranje pojma organiziranog kriminaliteta, a posebice sa stanovišta zaštite ljudskih prava i sloboda čovjeka.

LITERATURA

1. Derenčinović, D. Mit (o) korupciji. Zagreb: Nocci, 2001.
2. Pavišić, B., Veić, P. Komentar Kaznenog zakona. Zagreb: MUP, 1998.
3. Pavišić, B., Vučković, M., Veić, P., Radolović, A.: Zakon o kaznenom postupku-s komentarom, literaturom i sudskom praksom-, Zagreb: AKD-Hrvatski tiskarski zavod, 1998.
4. Sačić, Ž. Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj. Zagreb: MUP, 1997.
5. Sačić, Ž.: Organizirani kriminal – metode suzbijanja, 2001.
6. Van den Wyngaert, C. The Criminal Justice System facing the Challenge of Organized Crime, savjetovanje AIDP-a, Wien, 1997.
7. Cvrtila, Ž. Magistarski rad: „Fleksibilni ustrojstveni oblici kriminalističke policije za suzbijanje organiziranog kriminaliteta“. Zagreb, VPŠ, 2008.
8. KZ Republike Hrvatske NN 111/03, Pročišćeni tekst.
9. Zakon o izmjenama i dopunama zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta.
10. Zakon o sprečavanju pranja novca s izmjenama i dopunama.
11. Prijedlog Nacionalnog programa za borbu protiv organiziranog kriminaliteta.

OBJAVLJENO U NOVOM INFORMATORU 17.09.08., BROJ: 5690 STR. 5. 1. dio
OBJAVLJENO U NOVOM INFORMATORU 20.09.08., BROJ: 5691 STR. 5. 2. dio